

Joannes, monasticus ordo, simul currunt, dum in A una persona laudabiliter conveniunt, dum ex clericis his, quibus licitum est, monachi, et ex monachis probatis clerici fiunt; dum non minoris sublimitatis est in clericis evangelizandi gratia, quam in monachis miraculorum potentia; dum non indignius est et apostolorum in verbo ministerium, quam Mariæ audientis et obaudientis silentium; dum hi maris undas, trahentes rete piscium, non minori fortitudine cum Petro superambulant, quam illi suaviter super pectus Jesu cum Joanne recumbunt; dum non minoris celsitudinis in clericis verbi ministris cum Petro et Paulo victoria tyrannorum et mortium, quam in monachis cum Joanne in insula Pathmos relegato (Act. 1), eremi recessio, et coelestium visionum crebra et multimoda revelatio. In his, inquam, omnibus aliisque plurimis, quæ nunc enumerare longum est, simul currunt hi duo ordines laudabiliter in Ecclesia et usque in finem sæculi concurrere non desinunt, ambo Deo dilecti, et ambo Deum diligentes.

CAPUT XXXVII.

Ideo hæreticum est pertinaciter defendere, monasticos Ecclesias non debere regere.

Ita ut quis alteri præferendus sit, non in hominum, sed in solius Dei judicio positum sit, nisi quod major in regno cælorum futurus creditur, qui sanctius, humiliter ac probabilius sive de illorum, sive de nostro ordine conversatus invenitur, ubi et C multæ viduæ et conjugatæ multis episcopis et monachis præponuntur, quæ non in æstimatione hominum, magnæ sunt unoquoque accipiente mercedem secundum suum laborem.

Explicit tractatus de ordine canonicorum regularium reverendi in Christo patris ac domini, domini Anselmi Havelbergensis Ecclesiæ episcopi, Eugenii tertii contemporanei.

ANSELMI

HAVELBERGENSIS EPISCOPI

EPISTOLA APOLOGETICA

PRO ORDINE CANONICORUM REGULARIUM.

(Eusebius AMORT, *Vetus disciplina canonicorum regularium et sæcularium*, etc. Venetiis 1747, in-4°; t. II, p. 1048.)

MONITUM.

De Anselmo Oudinus *De scriptoribus eccles.* sic scribit: « Anselmus Havelbergensis in marchionatu Brandeburgensi episcopus..... a Lothario II imperatore legatus Constantinopolim ad Græcorum imperatorem missus, ibique a sapientioribus episcopis Græcis provocatus celebrem conventum seu colloquium inivit, quod Eugenio III describit. Missus quoque Anselmus fuit ab Eugenio III papa ad Conradum Romanorum imperatorem, etc. Item conventioni inter Fridericum imperatorem et Eugenium III subscri-

CAPUT XXXVIII.

De conversis laicis.

Adhuc vero etiam in nostris cœnobiis hi duo ordines canonicorum scilicet et monachorum, Joannes et Petrus, simul currunt, dum apud nos laicali conversatione homines illiterati relictis omnibus jugum Christi suscepturi convertuntur, qui ad ordinem clericatus promoveri nec possunt nec volunt, sed probabiliter in omni perfectione monastica degunt, manibus suis operantes et carnem suam cum vitis et concupiscentiis in habitu pœnitentia crucifigentes, qui etiam more monachorum veste, quæ scapularis dicitur, in quibusdam claustris ad opera succingi consueverunt, Ma ut, in quo quidam gloriari videntur, parum eis de sex alarum cherubim volatu pro hac parte similitudinis deesse putetur.

In omnibus his, hi duo, de quibus loquimur, ordines simul currunt, et juncto gressu combinati incedunt, sicut item de Petro et de Joanne legitur, ubi pariter juncti gressu, non alter alterum præcurrendo, sed juncti ambulando, incesserunt. Unde scriptum est: *Et Joannes cum Petro ascendebat in templum ad horam orationis nonam* (Act. III), ubi et claudio illi gressus per eorum verba redditus est, qui exsiliens continuo et consolidatis basibus ejus et plantis ambulabat, et intravit cum illis in templum ambulans et exsiliens, et laudans Deum. Et revera, ubi sacerdotalis auctoritas, quæ in Petro intelligitur et monastica sanctitas, quæ per Joannem significatur, sive in una congregatione, sive in una persona juncta sunt, talis coambulatio sine dubio ad laudem et gloriam Dei proficiet, multisque imitatoribus erit in salutem. Amen.

psit. Ita Oudinus. Cum autem Lotharius imperator jam obierit anno 1138, quem insectus est Conradus, ac dein Fridericus. verosimile est, præsentem epistolam apologeticam jam ante annum 1138 scriptam esse; quia post susceptam legationem Constantinopolitanam non videtur illi in perpetuis negotiis superfuisse tempus pro ejusmodi materiis. Attentionem utique absorbuisset v. g. opus illud egregium contra Græcos, cujus exemplar manuscriptum etiam reperi apud nostros canonicos Neocellæ in Tirolis. Præsens autem opusculum ex codice ms. communicatum mihi est humanitate K. I. DD. Augustini Eichendock, nunc laudatissime fungente generalatus munere in congregatione Windesheimensi.

Epistola venerabilis Anselmi Havelbergensis episcopi ad Ecbertum abbatem Huysborgensem contra eos qui importune contendunt, monasticum ordinem digniorem esse in Ecclesia quam canonicum.

Anselmus pauper Christi Havelbergensis vocatus episcopus, Ecberto Huysburgensis cœnobii venerabili abbati salutem, propter quam Christiani nuncupamur et sumus.

Sicut is, qui ea, quæ charitatis sunt, lege charitatis tractat et administrat, amplectendus est; ita nihilominus e regione, qui contra charitatem nitentaverit, officio charitatis monendus est, ne dum decipitur specie recti, ponens lucem tenebras, et tenebras lucem, dulce amarum, et amarum dulce, et dicens malum bonum, et bonum malum, de bono in malum corruat, lucem deserendo, tenebras apprehendat, et quod dulce est respuendo, id quod amarum est, non sano palato degustandum eligat. Nuper, cum more meo solus sederem, et *Epistolarium* beati Hieronymi forte legerem, supervenit quidam frater, et attulit mihi quoddam scriptum. Quod cum ego arripuissem, et tanquam recentium litterarum avidus, subito perlegissem, inveni scriptum illud non tam otiosum quam etiam onerosum, et continuo valde miratus sum prudentiam tanti viri, qui hoc scriptum sic inchoaverit, sic ordinaverit, et sic finierit: Et ecce! titulus ipsius scripti ex improvise apparuit, et te auctorem sui esse innotuit. Deinde studiosus relegens et singula quæque animadvertens inveni quædam superstitionosa, et dictu inutilia, quæ tu tamen quibusdam ratiunculis ex opinione adductis, et quibusdam auctoritatibus ad tuum sensum revocatis nisus es approbare. Quantum vero malum sit, quamvis sacram Scripturam suo sensui emancipare, et non potius divinæ Scripturæ suum sensum adaptare, nulli incognitum esse debet qui sacris lectionibus vacare consuevit. Contendis siquidem per divinam Scripturam divinam eam contra divinam Scripturam, et sicut ex verbis tuis colligi potest, asseris universos tam Veteris quam Novi Testamenti fideles monachos fuisse, et non vereris aperte dicere: Scripturam illam, quam scribit Lucas evangelista: *Erat illis cor unum et anima una*, etc., etc. (Act. iv), ad societatem monachorum, et non potius ad apostolos et eorum assecclas pertinere, inter quos nec nomen quidem monachorum tunc temporis sciebat, unde et idem liber *Actus apostolorum*, non *Actus monachorum* inscribitur. Adducis etiam quædam verba beati Augustini in psalm. cxxxii: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare in unum*, in quibus ipse quidem apostolicam et communem

A vitam patenter commendat, quæ tu tamen ad monasticam tantummodo professionem satis imperite niteris retorquere. Dic mihi, frater, nunquid illi quingenti, qui Dominum post resurrectionem viderunt (sicut commemorat apostolus Paulus) monachi erant? nunquid centum viginti, qui simul erant in loco uno post resurrectionem Domini, et ascensionem in cœlum, quibus in uno loco constitutis supervenit Spiritus sanctus in die Pentecostes missus de cœlo, sic missus; sicut promissus; num, inquam, omnes isti monachi erant? quibus tamen jucundum tanquam fratribus habitare in unum. Inseris etiam quædam ex scriptis Joannis Chrysostomi, quæ idcirco recte non potes intelligere, quia charitatem circa monachos tantum restrictam, et non potius ad omnes Catholicos dilatam videris habere. Postremo vero nescio cujusdam Roberti doctrinam adnectis, cujus auctoritas, quia in Ecclesia ignoratur, ea facilitate contemnitur, qua probatur: fortasse tamen apud vos magnus habetur, non ob id, quod aliqua magna scripserit, sed ob hoc, quod monachorum abbas exstitit; ego sane quædam scripta illius, fateor, curiosa novitate legi, ipsum etiam novi et vidi, sed pulchre dictum Græcos proverbium in illo verum reperi: *Pinguis venter non gignit tenuem sensum*. Sed, quæso, frater charissime, quare tecum tantum laboras? quare tantopere aerem verberas? quare tanto studio pro monastico ordine, quem nemo sapiens impugnat, disputas? nimirum ideo facis, ut aliqua dicendo illis placere, ac pluribus possis innotescere. Sed, ut vulgo dicitur, noli vesicas pro laternis vendere, tu autem hoc non facis, nisi forte pueris simplicibus, indoctis, vel etiam idiotis quæque nova mirantibus; ut quid scribendo fodis cisternas, quæ non valent aquas continere? qua temeritate præsumis aquam turbidam pueris Dei scribendo propinare? qui utique communicantes carni et sanguini Christi non crudum, sicut tu, sed assum totum agnum edentes, fontem aquæ vivæ in divinis eloquiis quotidie haurire consueverunt. Timeo pro te, et propter Deum, timeo de te, ne forte, dum venerabilem tunicam, quam nemo Christianus, nisi amens impugnat, incassum et otiose defendis, tunicam Christi vestem scilicet charitatis scindere volendo amittas. Miror tamen, utrumne hæc faceres, si monachus non esses. Ego monachus non sum, attamen monasticum ordinem tecum defendere paratus sum, quippe tot sancti, tot

beati. tot electi, tot perfectis tot Spiritu sancto pleni in illa regula leguntur militasse, quod revera insani capitis, et membrum diaboli eum indubitanter constat esse, qui tam laudabili, et tam amplectendo ordini præsumperit aliquo detrectare, est namque vita monastica, suo tenore conservata, omnino irreprehensibilis, suscipienda, veneranda, optanda, amplectenda, firmanda, roboranda, conservanda, et per omnia in cælum, tanquam scala peccantium et pœnitentium sustollenda et erigenda.

Verumtamen absit ut perfectio monachorum quidquam minuat perfectioni et sanctitati clericorum, neque enim assentior verbis tuis, frater dulcissime, quæ ad hæc collegisti et congressisti, ut probares vitam monachorum tanquam digniorem præferendam esse excellentiæ clericorum. Sed antequam tuæ huic opinioni respondeam, pauca duntaxat volo præmittere, in quibus iudicium meum clarius tibi possit illucescere. Ego nec monachum, quia monachus est, bonum dico; sed, quia bonus est, bonum prædico. Ego nec clericum, quia clericus est, bonum dico; sed, quia bonus est, bonum dico, et bonum diligo. Ego nec laicum, quia laicus est, aut bonum aut malum iudico; sed, quia bonus aut malus est, aut tanquam bonum probo, aut tanquam malum improbo, non enim *personarum acceptor est Deus sed in omni gente, qui timet Deum, et operatur iustitiam, acceptus est illi (Act. iv), qui etiam, ut ait Apostolus, vult omnes homines salvos fieri (I Tim. ii)*. Proinde eratne sapientis, tot monachorum corda jam dudum a turbine sæculi pacata, scripto commovere, et in disceptationem evocare, et sicut tu dicis, pro dignitate monastici ordinis ad debellandum, ut verum dicam contra neminem frustra exsuscitare? Puto, si potuisses omnes Ægypti et Mesopotamiæ monachos, Paulos, Antonios, Hilarios, Macarios, ipsum quoque Patrem, non minus sanctitate, quam nomine Benedictum, de somno pacis inutile bellum evocasses, non timens: quod autem non minime timere debueras, quia si illi viverent, te utique reprehensibilem esse convincerent, et non solum tui non essent fautores, verum etiam tuæ imperitiæ graves ac districti iudices fierent, cum ipsi præsertim cœlestis vitæ tanto fuerint digniores, quanto sub ordine clericali, per quem Ecclesia Dei regitur, humiliores fuisse inveniuntur. Valde enim miror qua fronte, quave temeritate illos tuos dicas esse magistros, te vero illorum discipulum esse gloriaris, cum nec tu ad illos, nec illi ad te quidquam pertinere videantur, præter communem Christianitatis legem, qua omnes unum sumus in Christo. Illi pannosi, ut verecundiam carnis vix obtegerent, et asperum frigus utcunque temperarent, contenti fuerunt, tu autem aliter facis; illi famelici victum propriis manibus quæritantes, lignibus et rastris neumbabant, tu autem non ita facis; illi egentes, tu superabundas; illi afflicti, tu consolationem habes; illi angustiati, tu tranquillam vitam agis;

A illi in solitudinibus errantes, etc., tu in medio turrim in excelso solio securus sedes, quæ omnia ideo breviter dixi, ne si in comparatione tui et illorum meram veritatem exprimam, charitatem quam ædificare intendo destruiam, et vulnus quod sanare proposui magis videar sauciare: potiusque volo ut, me tecente tu te ipsum considerando comparatione illorum examines, quam me loquentem, et quod verum est, digito licet ingrato monstrantem, et nimis ad vivum lingua reseccantem conturberis et irascaris, quem ego semper mansuetum, et hilarem, semper jucundum, semper benevolum, semper pacificum, et nunquam turbatum videre, et audire et amplecti cupio. Verumtamen in his omnibus, nec tibi, nec alicui modernorum monachorum nomen aut meritum auferre intendo, præcipue cum ego tanquam peccator habens caput multis obvolutum timoribus, una cum omnium nostrum subsidio cupiam salvari, et in numero pauperum Christi nomine ac merito inveniri. Sed jam nunc ad verba tuæ scripturæ redeamus.

Confusa est, inquis, dignitas monastici ordinis, eo quod quidam Petrus præpositus clericorum canonicorum in Hamersleve communem vitam in apostolicæ institutionis professione degentium monachus factus requiratur, et ad ordinem pristinum, quem certo, sicut ego affirmo, deserere sine causa evidenti, non licuerat, revocatur. O Christianum omni dignitate indignum, de aliqua iniqua dignitate contentiosum! Sed fortasse de dignitate cœlesti dixisti: est enim dignitas alia cœlestis, alia terrestris: quod si de dignitate terrestri contendis, terrenus es, et certe dignitate te indignum, omni vero bonorum indignatione dignum ostendis; quod si autem de cœlesti dignitate dicendum existimasti, quare lamentaris quod illa sit confusa? quæ ab omni confusione prorsus est aliena, et omnino liberrima? consequenter ergo verum est, nec illam dignitatem, quæ terrestris est, a bono Christiano esse appetendam, nec illam, quæ cœlestis est, ab aliquo Christianorum credendam vel dicendam nullo modo esse confusam.

Causaris etiam hoc nomen regularis canonicus, et dicis illud esse novum, et ideo contemptibile, quasi necessaria sit illa consequentia, si novum, tunc contemptibile; quod quidem contemptibile argumentum quam sit contemptibile, nulli, qui syllogistice loqui noverit, est incognitum; equidem omne quod antiquitatem vel vetustatem susceperit, aliquando novum fuisse certissime constat, ideoque non quia novum est aut novum fuit, aliquid plus minusve est contemptibile; nec quia vetus est aut vetus erit, aliquid plus minusve est acceptabile: sed sive vetus sive novum sit aliquid, si tamen bonum est et utile, jure omnibus bonis debet esse acceptabile. Sunt enim antiqua bona, sunt et nova bona, et sunt antiqua mala, et sunt nova mala: et certe, sicut antiquitas vel novitas malorum nullam eis affert auctoritatem, ita nihilominus nulla

antiquitas vel novitas bonorum suam eis aufert dignitatem. Videris etiam quod ibidem non simpliciter, sed astute tanquam per insinuationem commune nomen hoc, quod est clericus, tanquam clericus adulando, et in partem tuam eos trahendo posueris, et ex antiquitate laudaveris : quod ego vereor te idcirco fecisse, non tam ut illos veraciter laudares, quam ut istis, ut salva pace tua dicam, libere deroges; ego tamen, fateor, nescio tibi super hoc verbo respondere, cum hoc verbum, quod est canonicus regularis idem videatur significare, tanquam si quis diceret, regularis regularis, sive canonicus canonicus, nisi forte idem verbum in Latino et in Græco modernus usus ideo geminare consueverit, ut significationis ingeminatio antiquæ et jam reparatæ religionis firma sit affirmatio, vel aliquotum, qui non tam regulariter vivunt, manifesta distinctio. Quod si prædictus Petrus presbyter jam longo tempore apostolicam vitam professus, et habitu paupertatis indutus, nunc tandem levitate humana, non electione divina descendendo, non ascendendo, se monachum fieri voluit vel fecit, nunquid non jure revocandus est, et ad primam fidem quam irritam fecit reinvitandus, præsertim cum sanctorum Patrum auctoritas hoc fieri inibeat, et si forte factum fuerit, mutandum censeat et potenter præcipiat? quibus si quis supercilio suæ superstitionis non obediendum putaverit, se ipsum irrecuperabiliter damnat, quoniam sicut dicit beatus Ambrosius : « Quicumque Romanæ Ecclesiæ non concordat, hunc hæreticum esse constat. » Urbanus papa et martyr sic dicit : « Mandamus et mandantes universaliter interdicimus, ne quisquam canonicus regulariter professus, nisi, quod absit! publice lapsus, monachus efficiatur. Quod si decreto nostro contraire præsumens facere tentaverit, ad ordinem canonicum præcipimus ut redeat, et deinceps memoriale præsumptionis suæ cucullam deferat, et ultimus in choro remaneat. » Item Gelasius episcopus : « Venerunt ad nos fratres quidam canonicam vitam professi, qui dicerent, Patrem suum et cura paternitatis, et habitu canonico, quem professus erat, abjecto, monachorum monasterium omnibus fratribus suis invitis intrasse. Nos autem tantæ novitatis præsumptione turbati statuimus, et statuendo præcipimus quod et ante beatæ memoriæ Urbanus papa et martyr statuerat, quatenus idem abbas ad claustrum, unde satis inordinate recesserat, rediret sine contradictione; ita tamen ut, ob notam tantæ præsumptionis suæ cucullam monachicam usque ad obitum suum in eodem loco vel claustro portaret, quod cum fratribus omnibus coram positus optime placere conspiceremus, hoc ipsum lege perpetua in ordine canonico Dei omnipoten is et apostolorum Petri et Pauli, necnon et nostra auctoritate servari præcipimus. » Item Urbanus secundus : « Statuimus ne professionis canonicæ quisquam, postquam Dei vice super caput sibi hominem imposuit, alicujus levitatis impulsu seu in-

stinctu, vel districtioris religionis obtentu, ex claustro audeat sine præpositi totiusque congregationis permissione discedere, discedentem vero, et nullus abbatum, nullus monachorum, nullus episcoporum sine communium litterarum cautione suscipiat, auctoritate Dei et nostra interdicimus. » Item alibi : « Reprehensibilem et ecclesiastica emendatione dignum apud aliquos canonicos inolevisse comperimus usum, eo quod contra morem ecclesiasticum cucullas, quibus solis monachis utendum est, induant, cum utique illorum habitum penitus usurpare non debeant, a quorum proposito usus nulla auctoritate approbatur, sed potius ab his, qui sanum sapiunt, merito reprehenditur, et repudiatur, oportet, ut abhinc, ne fiat penitus inhibendum sit. » Item : « Evidenti auctoritate liquet canonicam institutionem cæteris præstare institutionibus, ideoque necesse est, qui hujus professionis consentur nomine, procurare, qualiter in semetipsis eandem institutionem vita et moribus exornent potius quam dehonestant. Quoniam qui tantæ auctoritatis institutione pollent, et se aliis imitabiles præbere debent, verendum est ne si, quod absit! a proposito exorbitaverint, regno Dei indigni fiant. » Item ex Eduensi concilio : « Nullus abbatum aut monachorum præsumat canonicum regularem suscipere, vel monachum facere, quandiu invenerit claustrum sui ordinis, ubi salvari possit. »

Proinde, frater amande, doceri enim Dei sumus ambo, velim scire et a te doceri qua ratione, quæ auctoritate velis eum, qui bonus est clericus fieri monachum, cum profecto bonæ vitæ clericus una cum apostolorum principe, et cum tota illa primitiva et sancta societate bene et audacter secure dicat : *Domine, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* (Matth. xix.) Quid si vendidit omnia, et dedit pauperibus, et jam nudus sequitur Christum? Quid si jam bajulat crucem suam, et ad omnem persecutionem paratus Christum imitatur, et ejus apostolos? Quid si nihil dixerit vel fecerit proprium in hoc mundo, nisi forte peccatum? Quid si jam renuntiavit omnibus, quæ possidet, et verba vitæ audiens et disciplinam justitiæ apprehendens verum et perfectum Christi se fecit discipulum? Si, inquam, bonus clericus (de bono enim clerico loquor) hæc, quæ scripsi, et alia nihilominus Evangelii mandata perfecerit, nonne is ipse sedebit cum duodecim judicantibus duodecim tribus Israel? (*ibid.*) Nonne ipse Christus Salvator, et perfectæ salutis dator faciet illum discumbere inter discipulos, et transiens ministrabit illis? *Ubi sum ego*, inquit, *illie et minister meus erit* (Joan. xii). Dic ergo, si potes, nunquid alicubi Deus fidelis promissit monacho, quod nisi fiat monachus, daturum se, negaverit clerico? Ego sane nec in evangelicis promissionibus, nec alicubi in toto divinæ Scripturæ pelago me hoc legisse recolo, nec ab aliquibus, qui hoc legerint, me audivisse reminiscor. Quamobrem liceat, obsecro te, unicuique licentia tua,

manere in vocatione, qua vocatus est, et ne præsumas ordinem ecclesiasticum ad exemplar eorum, quæ visa sunt in monte divinitus institutum, sub obtentu religionis disturbare; magis autem pacem, cum omnibus, qui in domo Dei sunt, cum omni humilitate, et Christiana societate sectare, ne dum occasione tua vel cujuslibet alterius religio religionem altrinsecus judicat, juxta verba Evangelii domus supra domum cadat, et perniciosum in Ecclesia Dei scandalum fiat. Sed fortasse dicis, sæpe te vidisse, sæpe etiam audiisse, plerumque insuper legisse, quod aliqui clericorum ad monasticum ordinem et habitum transierint, et e regione versa vice aliqui monachorum in clericatum assumpti sint. Fateor, dilectissime mi, et ego talia vidi, et audivi, et facta legi, sed non solum quid factum sit, sed qualiter quoque factum sit, vel in Ecclesia Dei quotidie fiat, diligenter considerandum est. Si enim clericus, antequam transit ad monasterium, hoc factum est vel etiam toleratum est, solummodo discretionem permissionis, non autem lege vel regula ecclesiasticæ institutionis : cum interdum ille, aut vero necessarius, aut inutilis, aut ecclesiasticæ disciplinæ et canonicæ obedientiæ superbus contemptor, aut sæcularis vitæ lubricus sectator, et protervus prævaricator, aut etiam damnosus forte sibi et aliis fuerit in Ecclesia, quales etiam in concilio Toletano quinto, can. 49, non prohibentur fieri monachi.

Qualiter vero juxta districtam et antiquam ecclesiasticæ institutionis normam, clericum aliquem sit necesse fieri monachum, tam multa sanctorum exempla docent, ubi inveniuntur clerici criminosi et infames ecclesiastica censura a sacris ordinibus degradati, sive etiam suspensi ad plangenda deinceps peccata sua in monasterium retrusi, ac per hoc liquido constat, et nulli sanum cerebrum habenti dubium est quin canonicorum ordo sublimior sit in Ecclesia quam monachorum, cum criminosi ab isto tanquam rei projiciantur, et in illum tanquam damnati, et inviti mœrentes et flentes ad pœnam et ad pœnitentiam retrudantur. Quis autem adeo demens, ut nunquam dixerit se vidisse quod monachi criminosi et infames (nam et ex illis filii tenebrarum nasci possunt) a monastico ordine, tanquam a superiore projicerentur, et in canonicum ordinem tanquam inferiorem et abjecti reciperentur? Eapropter, quando quilibet clericus canonica professione obstrictus, et sponsione proprii oris ad crucem obedientiæ obligatus, alligatus, quid enim mihi de vagis et solutis ac acephalis clericis? nam in circuitu impii ambulant (*Psal. xi*), si, inquam, ut sæpe dixi, bonus clericus aliqua levitate, ut fieri potest, ductus, fugiens arctam viam, quæ ducit ad patriam (*Matth. vii*), monasterium petierit, et monachum se fieri postulaverit, plane dico, patenter dico, et si quis est, qui hoc ignorat, cum nullum arbitrer, securus quoeo, non est suscipiendus, sed ad summum præsepe, unde vagus et profugus, rupto fune

A obedientiæ aberraverat, libere remittendus, si autem sive per ignorantiam, quia non omnium est scientia, sive per præsumptionem, quod pejus est, et usurpationem susceptus, et monachus factus fuerit, cum sanctis Romanis pontificibus in Ecclesia et cum Ecclesia apertissime dico, et fidenter clamo, eum esse revocandum et secundum tenorem a sanctis Patribus, qui hoc fieri vetuerunt, præscriptum in priorem ordinem, quem stulta et superstitiosa devotione deseruerat, restituendum. Econtra vero si monachus suæ religionis propositum inviolabiliter tenuerit; si sub Regula beati Benedicti obedienter militaverit; si crebris lectionibus in sensu divinæ Scripturæ exercitatus utilem se Ecclesiæ Dei præbuerit, exemplo beati Gregorii magni theologi clero vel Ecclesia vocante ad sacerdotium, vel etiam ad pontificatum etiam utiliter promoveri potest, ut os, quod humiliter clauserat prius, in medio Ecclesiæ deinceps utiliter aperiat, et ut bonus homo de bono thesauro proferat bonum (*Matth. xii*). Verumtamen, quotiescunque sit, juxta præcedentium Patrum ordinationem fieri debet, ita videlicet, ut habitum monasticum nequaquam abjiciat, sed absconditum ferat canonica instructus doctrina, stolam et orarium semper superindutum habeat, canticum graduum, quod ante de tribulatione clamans ad Dominum lugubriter decantabat, deinceps deponet, et ab octonario *Beati immaculati* (*Psal. cxviii*), jam in veram octavam transiens cum clericis divinis officiis assuefiat, et exerceat, et per omnia tam habitu quam officio sese jam clericum factum esse in manifesto regulariter ostendat, absconsa quidem subtile et intus nigra veste ob mœrorem humanæ conditionis, seu infirmitatis et mortalitatis; ostensa vero foris, et apparente semper linea et alba veste, propter novitatem vitæ et candorem resurrectionis, quam nimirum tanto ardentius populo Dei de cætero debet prædicare, quanto verius constat, illum hoc, ut præficeretur, bonis operibus præ cæteris meruisse.

Proin jam nunc in medium veniat ille noster et vester Hieronymus, noster quidem presbyter, vester autem monachus vere non alta sapiens, sed humilibus consentiens (*Rom. xii*), nequaquam tertiæ linguæ, qui nunc temporis apud plerosque in detractionem sibilat sectator, sed trium linguarum eruditissimus indagator; veniat, inquam, in medium, et quid de clericis, quidve de monachis sentiendum dictaverit, in commune proferat, et volumen mihi, et tibi et omnibus universaliter legendum sine verecundia expandat. Sic enim scribit ad Heliodorum: « Absit, ut quidquam sinistri de his loquar, qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus; qui claves regni cælorum habentes, quodammodo ante judicii diem judicant, qui sponsam Domini sobria castitate conservant! Sed alia, ut ante perstrinxi, monachi causa est, alia clerici; clerici ovès pascunt, ego pascor; uti ut

altario vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem, cum in Evangelio anum viduam duo quoque, quæ sibi sola supererant æra, mittentem laudaverit, mihi ante presbyterum sedere non licet, illi si peccavero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini Jesu Christi. » Et infra : « Quod si te quoque ad eundem ordinem pia fratrum blandimenta sollicitant, gaudeo de ascensu, timeo de lapsu. » Item beatus Augustinus : « Vix, inquit, perfectus monachus bonum clericum facit. »

Vide, frater, ut ea, quæ a tantis viris humiliter scripta sunt, tu quoque humiliter legas. Sed fortasse post tantas auctoritates animus tuus mavult esse adhuc dubius, quam de his quæ invitatus credit, certus, ideoque ut tibi ad credendum tardo ac difficili nihil desit, ubi præcessit auctoritatis, ibi inconvolusæ rationis subsequatur firma veritas. Esto interim igitur verum, quod dicis, et attende paulisper. Monasticam professionem omnibus aliis professionibus asseris esse digniorem. Item subjungis exemplo beati Gregorii, et aliorum quam plurimum monachos licite posse transire ad ordinem clericorum, bene dicis; bene, inquam, videris dicere, sed juste illaqueatus es verbis oris tui. Aut enim verum est, monasticum cæteris ordinibus esse digniorem, et ab illo non licet transire in clericatus ordinem: aut si transire licet, consequenter verum est ordinem illum a quo transitur vere non esse digniorem; nemo enim cuiquam, nisi forte publice lapsus de digniore ad indigniorem ordinem transeundum censet. Elige ergo quod vis, aut ecclesiasticis ordinibus prorsus exutus, et sola ac simplici monastica dignitate contentus vive, aut si ab illa ad ecclesiasticos ordines et dignitates ascendendum tibi licitum putas, te interim humiliter inferiorem, clericum jam veraciter superiorem mecum, et cum tota Ecclesia confitere; alioquin necessario vinceris in talem incidisse sententiam, ut dicas et doceas quod monachus, qui desiderat esse clericus, omnino studéat esse vitiosus: quod quam sit absurdum et reprehensibile judicent tam monachi quam clerici, qui utique hactenus tanto viciniore esse sacris ordinibus prædicabantur, quanto melioris vitæ inveniebantur.

Adhuc ergo jam tandem muta sententiam, quam potius videris somniasse, quam aliqua auctoritate vel ratione probare. Quod autem de miraculis beati Benedicti in litteris tuis gloriaris, cum tamen miracula non sint in exemplum trahenda, miror quare apostolos et infinitam eorum turbam, qui eos imitantur, et vestigiis eorum inhærent, non mireris, per quos Deus tot et tanta fecit, et facit miracula, ut ea enumerare nulla unquam sufficiant ingenia. Quod vero scripsisti ex dialogo B. Gregorii, eundem venerabilem Benedictum presbyterum, qui vexatus est a diabolo ante assumptum presby-

terium, officio altaris interdixisse, profecto non hoc fecit auctoritate judicandi, sed utilitate consulendi tanquam spiritu prophético præsciens, quod esset illi male futurum, qui tam salubre tanti viri præteriret consilium. Quod autem ex eodem dialogo subscribis, eum quasdam sorores sanctimoniales excommunicasse, et ob hoc arbitraris eum hanc auctoritatem ecclesiasticæ censuræ habuisse, non recte considerasti, qui fidelis illam excommunicationis sententiam non proferendo, sed intentando intulit; quas etiã sorores postmodum vera auctoritate sacerdotali, non lege ecclesiastica, utpote defunctas, sed oblatione, quam pro illis fecit, absolvit; imo potius a Deo absolutas cognovit et cæteris indicavit. Ego aliquo tempore, cum essem in Romana Ecclesia vidi et audiivi quemdam abbatem de Claravalle veste hispidum, macie confectum, dignum utique Deo virum, non falsum, sed certum beati Benedicti discipulum ex mandato Romani pontificis Innocentii II, magni et incomparabilis viri, inter clericos assidentes verba divinæ Scripturæ explanando disserere, quod tamen magis fecit ex obedientia pontificali quam ex officio sacerdotali. Præterea, ut de me quoque non sileam, qui utique de me ipso tanquam peccator, et sigillum divinæ Scripturæ solvere nesciens, humiliter sentire debeo. Idem S. Rom. Ecclesiæ pontifex, dum collectas et missarum solemnias in Nativitate Dei genitricis Mariæ celebraret, me, qui tunc forte aderam, vocavit. et ut archidiaconus lecto Evangelio tacuisset, me in analogium sive ambonem ascendere jussit, ut, eo etiam præsentem, et cunctis ad audiendum avidis, verbum doctrinæ et exhortationis facerem. Quod et pro modulo meo secundum datam mihi a Deo gratiam feci, non tam mea, licet essem episcopus, auctoritate, quam illius, cui me oportuit humiliter in omnibus obedire. Ergo ne trahenda sint in exemplum ea, quæ fiunt interdum utili dispensatione, interdum discreta permissione, interdum etiam speciali jussione adversus ea, quæ immobili lege, et invincibili auctoritate roborantur Absit!

Perlatum est etiam ad nos, quod tu aliquorum auribus instillare non timeas, vel etiam interdum apud aliquos dicere non erubescas, quod canonici regulares nec parochias tenere, nec curam animarum in populo dirigere debeant. Quod si verum est, de prudentia tua vehementissime admiror; quis, quicumque hoc asserere contendit, cum tamen nullum sapientem hoc arbitrer sentire, manifestum est hoc eum facere potius livore canonici ordinis quam amore veritatis; qui enim recte sapit, omnes sacerdotes potius ad regularem vitam invitat, quam regulariter viventes a Dominicarum ovium custodia penitus removeat, quibus tanto plus displicere debet aliena malitia, quanto longius discessisse dignoscuntur a sua, cui tamen tanto securius credenda correctio vitæ alienæ, quanto majorem diligentiam adhibuit corrigendæ vitæ suæ: nequaquam enim canonico ordini in Ecclesia, sicut olivæ plu-

rimum fructificanti indigna fieri debet injuria. Patet etiam communis usus totius Ecclesiæ. quod sicut nullus monachorum in archidiaconatum vel archipresbyteratum, vel in aliquam parochiam assumitur; ita nullus canonicus regularis a judiciis ecclesiasticis, aut synodalibus causis, aut gerenda cura animarum, sive a quolibet officio vel dignitate ecclesiastica removetur, verum etiam a rudi populo plerumque expetitur, eligitur, assumitur, et tanquam lucerna in caliginoso loco lucens, et verbo et exemplo docens diligitur et honoratur. Quicumque igitur suæ malevolentia volens satisfacere, canonico ordini in hoc detrudere tentaverit, quid dicat, quare dicat, contra quem dicat, prorsus ignorare, vel tanquam omnium scripturarum imperitissimum sola invidia bonimalitiose exastuare [constat]. Cum vero opportunum fuerit, de hoc verbo plenius aliquid æmulis respondebo, quod desuper mihi insinuabitur, ut et *dentes eorum in ore ipsorum conterantur* (*Psal. LVII*), et deposita caligine invidia vel ignorantia resipiscant, et corrigantur. Porro jamjam procedamus, et tam ad verba tua, quam quorundam monachorum respondeamus, qui se tantum contemplativoſ jactitant, ut saltem hoc modo, quasi favente sibi, sicut eis videtur divina Scriptura clericis nunc in activa vita sudantibus, tunc in contemplativam vitam se erigentibus superciliose nimis se præferant, qui ut, præstante Domino, aut sic essent activi, ut contemplativos non calcarent, aut sic essent et contemplativi et activi, ut nec illos nec ipsos spernerent, sed potius tempore sanctæ contemplationis bonos activos amarent, et rursus tempore bonæ actionis sanctos contemplativos diligenter. Sed tam mihi quam tibi valde metuendum est, frater charissime, ne dum altrinsecus de his quæ certis limitibus a sanctis Patribus in summa theologia proficientibus tractata sunt, scribendo disputamus, et contemplativa vita, et in activa vita offendamus, et charitatem, quam mutuo ædificare debueramus, invicem provocando destruamus. Sed in Domino confido, quia *charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem Spiritum* (*Rom. v*), *patiens est, benigna est. non æmularatur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, congaudet veritati, omnia sustinet*, etc. (*I Cor. XIII*).

Quod si tu, quia monachus es, sacrificium turturum offerre præsumis, non tibi vile, nec contemptibile minus videatur, si ego, qui sum clericus et pauper Christi, hostiam pauperum, pullos videlicet columbarum ad templum Domini humiliter offero. Proin jam videamus, si vel Veteris vel Novi Testamenti insignes præcones in activa vitæ laudabiliter viventes, ejus, quæ dicitur contemplativa, ullo modo fuerint expertes, ut sic nuncuparentur activi, quod etiam manifestissime non possent vocari contemplativi. Abel primus justus pastor ovium, typum gerens pastorum animarum a contemplatione divina nullo modo expers fuisse credendus est, cujus bona munera a bono Deo narrantur accepta (*Gen.*

iv). Noe justus (*Gen. vi*), rector arcæ ecclesiasticæ, quomodo a contemplatione divina potuit esse alienus, per quem et cum quo Deus salutem illorum disposuit, quos in diluvio perire noluit? Abraham tam carne, quam fide pater multarum gentium (*Gen. xvii*), nunc in Ur Chaldæorum, nunc in aliquo montium, nunc in terra Chanaan seu in aliis quibuslibet locis legitur Dominum contemplatus esse, et ejus familiari allocutione beatificatus. Jacob pater duodecim patriarcharum in Rachel et Lia utriusque vitæ, contemplativæ scilicet et activæ, figuram gerens, facie ad faciem Dominum vidisse legitur (*Gen. xxxii*), et angelos per scalam ascendentes et descendentes, ipsum quoque Dominum cælesti scalæ innixum cœlitus contemplatus fuisse (*Gen. xxviii*). Moyses, cum pasceret oves Jetro soceri sui sacerdotis Madian, et minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb, apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi et videbat quod rubus ardebat, et non comburetetur. Dixit ergo: *Vadam, et visionem hanc magnam videbo* (*Exod. iii*). O magna visio! o ingens contemplatio! quomodo contemplativus non fuit, qui exordium nostræ in rubo ardente et non comburente, tanquam in ipsa beata virgine Maria sine concupiscentia carnali prægnante tam longe prævidit? Idem Moyses postmodum dux populi Dei factus in montem vocatur a contentioso populo caligine interposita, contemplatione et allocutione divina de lege ac regimine populi, de ordinatione sacerdotii et dispositione tabernaculi sæderis instruitur, et tanquam famulus in tota domo Dei per cœlestium contemplationem ad terrestrium actionem divinitus docetur, et aptus præparatur, cum quo etiam Dominus, sicut amicus ad amicum locutus fuisse legitur. Omnia, inquit, fac ad exemplar eorum quæ vidisti in monte (*Exod. xxv*). Josue et Caleb ejusdem populi duces, dum ad terram promissionis explorandam et contemplandam vadunt, contemplativorum secreta cælestis patriæ rimantium figuram apte gerunt, qui etiam ad populum redeuntes, et botrum in vecte reportantes ad occupandam fertilissimam terram animos omnium viriliter excitaverunt, et tanquam boni doctores in Ecclesia Dei virtutis exemplum seipsos, præcedendo populum, præbuerunt (*Num. xiii*). David rex et propheta, nec regnum, cui bene præfuit, propter prophetiam neglexit, nec prophetiam, qua humiliter abundavit, propter regnum bene administratum perdidit, unde et multa vice succedente gratia modo perfectus contemplativus, modo perfectus activus exstitit, quod et testimonio divino probatur: *Inveni, inquit Dominus, David filium Jesse secundum cor meum* (*Act. xv*). Quis credat Danielem virum desideriorum in medio Babylonis a contemplatione divina fuisse prorsus alienum? (*Dan. ii*). Quis æstimet tres pueros in caminum ignis missos contemplativos non fuisse, qui etiam Filium Dei secum in fornace meruerunt habere? (*Dan. iii*), et Ezechiel de sanctis animalibus

ita loquitur : *Ibant et revertebantur* (Ezech. 1) ; ibant contemplationi intendendo, revertebantur actioni inserviando. Ad eundem quoque prophetam Dominus dicit : *Egredere in campum, et includere in medio domus tuæ* (Ezech. 111). Quid est egredi in campum, nisi ad prædicandum populo in medium exire? et quid est in medio domus includi, nisi in ipsa prædicatione mentis custodiam tenere, et tanquam clausum spiritualiter vitæ gaudium intra se contemplando conservare?

Ecce vides patres priores absque omni ambiguitate interdum contemplativam, interdum vero activam vitam cum omni perfectione tenuisse, unde et quidam illorum propter crebras visiones secretorum Dei, quæ videbant, et populo vel jam facta, vel futura prænuntiabant, *Videntes* appellati sunt. Illi præcedebant, et in vecte Veteris Testamenti pretiosum botrum post dorsum gestantes, quævis non viderent multa, tamen de ipso figuraliter et cognoverunt fideliter.

Sed quid putas, isti qui secuti sunt, et in vecte Novi Testamenti eundem dulcissimum botrum, jam in fine sæculorum futurum ante se gesserunt, et tanquam sequentes coram positum beatis oculis aspexerunt; quid, inquam, putas, quantum isti noverint, quantum gaudium habuerint, quanto contemplationis desiderio flagraverint, quibus etiam ipse botrus omni divinitatis dulcedine plenus, Dei scilicet Filius in torculari crucis calcatus aliquando dixisse legitur : *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, multi reges et prophetae voverunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis et non audierunt* (Matth. 1311), manifeste docens ea quæ illis in figura contingebant, istos revelata jam facie videre. Proinde idem ipse Dei et hominis Filius Jesus Christus caput Ecclesiæ catholicæ, caput contemplativorum, caput omnium activorum, districtus iudex omnium superborum, amator et conservator omnium humilium, spiritualis gratiæ voluntarius et benevolus ac spontaneus dator, et datæ gratiæ largus et munificus ac sufficiens et copiosus remunerator, qui *operatus est salutem in medio terræ* (Psal. LXXIII), utrumne tibi videtur fuisse contemplativus an activus, an potius et contemplativus ac activus?

Intendat charitas tua, mecum solerter et humiliter considera, Dominus noster Jesus Christus, juxta veritatem Evangelii, et tamen secundum tropologiam satis in Ecclesia notam et usitatam, apud duas sorores Martham scilicet et Mariam est hospitatus, quarum altera Martha scilicet dum circa frequens ministerium satagebat, activam vitam non inconvenienter significabat; Maria vero dum secus pedes Domini sedens verbum illius avidissime audiebat, contemplativam vitam non incongrue figurabat; de qua etiam, cum Dominus diceret : *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea* (Luc. x), nunquid optimam partem intelligi voluit, comparatione sui ipsius et Marthæ, an potius non

A sui, sed solius Marthæ? Jesus Christus sedens docebat, docens doctorum personam gerebat. Maria sedens silenter et devote verbum illius audiebat, Martha erga plurima turbata sollicitè ministrabat, intendat charitas tua. Christus docens, Maria audiens, Martha ministrans tres sunt personæ: quæ harum trium tibi videtur esse dignior? Tria sunt officia, quid horum trium tibi videtur esse dignius? sed scio et sine ulla dubitatione certus sum, te fateri personam Jesu utrisque esse digniorem. Quia ergo personam Jesu utrisque digniorem esse constat, profecto officium quoque ejus dignissimum fuisse nemo dubitat. Quomodo ergo Maria optimam partem comparatione Jesu, qui, præsens aderat, elegerit, tu, si potes, ostende; ergo verbum hoc ab ore Veritatis processisse de Mariæ ad Martham respectu ipsius Marthæ puto, neque enim facile, imo nullo modo crediderim Mariam audientem, et non potius Jesum docentem optimam partem elegerit, siquidem ut verum est, referatur ad eos, qui in Ecclesia Dei tantum sunt in ordine auditorum, non autem doctorum; unde et apte dictum est, *elegit*: nam subditi silentium et quietem et locum audiendi sibi laudabiliter possunt eligere, officium verò docendi per se non debent eligere, sed ab aliis ad hoc, si digni fuerint, sunt eligendi.

Sicut ergo illud apud nonnullos est laudabile, ita hoc apud plerosque est reprehensibile. Veruntamen jam timeo de te, quoniam cogitationes hominum vanæ sunt (Psal. xciii), ne fallaris, et forte putes Christum nec contemplativum nec activum fuisse, præsertim cum nec officium Mariæ audientis, nec Marthæ ministrantis, sed officium magistri docentis videatur habuisse. At vero si eo diligentius consideres, quæ cepit Jesus facere et docere, patenter apparebit quod propheta magnus, qui surrexit in nobis, per quem et in quo visitavit Deus plebem suam (Luc. vii), propter nos perfectissimus, activus et excelsior cælis pro nobis contemplativus fuit. Dicit Evangelium : *Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane, et agebatur in spiritu in deserto diebus quadraginta* (Matth. iv). Item : *Ascendit Jesus in montem solus orare* (Matth. xiv). Item : *Sublevatis oculis in cælum dixit : Confiteor tibi, Pater, etc.* (Matth. xi). Item : *Egressus Jesus ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum, et avulsus a discipulis, quantum est jactus lapidis, positus genibus orabat, dicens : Pater, si vis, transfer calicem istum a me; veruntamen non mea voluntas fiat, sed tua. Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum, et factus in agonia prolixius orabat* (Luc. xxii). Item : *Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus, et duxit illos in montem excelsum, et transfiguratus est ante eos, etc.* (Matth. xvii). O divina contemplatio! O secretorum Dei magna revelatio! O beatæ resurrectionis in Moyse et Elia, qui ibidem apparuerunt, mani-

festâ confirmatio! O futuræ et inæstimabilis gloriæ rara et admirabilis, et ultra quam dici possit, delectabilis repræsentatio! nimirum si tu, qui de contemplativa vita tua adeo et toties gloriaris, ibi fuisses, et Filium Dei in tanta gloria contemplatus esses, nequaquam tam excellentissimam visionem tandiu, sicut cæteri, qui ibi esse meruerunt apostoli, ad mandatum Domini conticuisses; sed plus in te, et de te, qui hoc vidisses, quam in ih̄o, qui hoc fecit, gloriareris: præsertim cum nec multa inferiora videndo conservos tuos aspernari videaris, de quorum visione et contemplatione tibi omnino incognitum est. Item de Jesu evangelica Scriptura dicit: qui in templo, sive in monte, sive in navicula turbas docebat; cæcos illuminabat, leprosos mundabat, infirmos curabat, dæmonia ejiciebat (*Matth. xi*), paralyticos sanabat (*Matth. iv*), scribas et Phariseos reprehendebat, alios ex patre diabolo dicens esse, zelum habens divinum, arguebat (*Joan. viii*).

Ecce Dei Filius forma summæ contemplationis, forma perfectæ actionis, utriusque vitæ in una sua persona exemplum gessit, et omnibus Christianis, et præcipue suis apostolis normam recte vivendi factis et dictis seipsum præbuit; non videtur esse necesse, ubi post Christum, qui est caput omnium Christianorum, apostolorum vitam tibi describam, quia cum ipsi ferventissime mandatis et vestigiis ejus inhærent, profecto credendum est illos sic vitam suam juxta doctrinam Magistri sui instituisse, ut tanquam beati mundo corde Deum deorum in Sion speculative viderent, interdum vero sicut beati misericordes misericordiam consequi cupientes, proximorum curam prædicando, sanando, curando, evangelizando gererent: nempe apostolus, Paulus Doctor gentium in fide et veritate, qui secure ausus est dicere: *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi* (*I Cor. iv*), interdum obliviscitur ea quæ retro sunt, et in anteriora se extendens ad contemplandum Deo mente excedit, interdum ad gerendam subditorum curam, ab illo superno et inebriante divinæ contemplationis poculo sobrius nec perdens cœlestem amicum, quem in charitate ardenti complexus delectabiliter jam tenuerat, nec negligens proximum, cui propter eandem charitatem adesse ac providere jam studebat: nam, ut scriptum est tempus est amplexandi, et tempus est longe fieri ab amplexibus (*Eccle. iii*); idem Paulus omnibus laborans, et ab Jerusalem usque ad Illyricum Evangelium Jesu Christi active seminans: *Nostra*, inquit, *conversatio in cælis est* (*Philipp. iii*). Joannes apostolus et evangelista, qui tanquam aquila in sublime volans, et irreverberatis oculis radios veri solis intuens de fonte Dominici pectoris uberrime potavit, et secreta Divinitatis et arcana cœlestium spiritu sapientiæ et intellectus repletus, et speciali privilegio divini amoris præditus contemplando penetravit, ipse in activam transiens apud Ephesum et in plu-

ribus aliis locis Evangelium docuit, ecclesias fundavit, episcopos ordinavit, presbyteros instituit. Ecce animalia Dei sancta in similitudinem fulguris coruscantis ardent et lucent, vadunt in contemplationem, revertuntur in actionem, nec minuuntur, sed augentur merito et in retributione. At vero tu semel in Sancta sanctorum introiens, si tamen adhuc intrasti, summis pontificibus modo ingredientibus, modo egredientibus, tu, inquam, solus, sicut tibi videtur, nunquam es egressus. O ingens! o magnum! o sublime! o incomparabile meritum! semel Sancta sanctorum intrasti; si tamen intrasti, et deinceps, sicut tu arbitraris, non existi. O quale et quam singulare continuæ et interminabilis contemplationis privilegium in carne, quod nec ipsi Aaron, nec alicui summorum pontificum, nec ipsis apostolis, qui Dominum in carne viderunt, concessum est! O ineffabilis beatitudinis virum, solum solis cœlestibus dignum! optimam partem elegisti, quod sine intermissione pleno gaudio fueris, jam adimpletus es lætitia cum vultu Dei, jamjam delectationes in dextera ejus possides usque in finem (*Psal. xv*), imo ante finem! quid ergo de cætero tibi sit expectandum, miror: quod si sic est, bene est, beatus es, cujus cogitationum reliquiæ diem festum agunt Domino quotidie (*Psal. lxxv*). Sed ne fallaris: nam plerumque Satan transferre se in angelum lucis solet, et dum tu, vel quilibet devotus intendit contemplari eum, qui lucem habitat inaccessibleem (*I Tim. vi*), ille invidus animo ad summa tendenti subito occurrit et vera quærenti seipsum dolose ac fallaciter objicit: et quia semper similis vult esse Altissimo, se altissimum nequiter fingit, et corda simplicium terrea adhuc inhabitatione caligantia, et spiritus et bonorum summum bonum inquirentes, et ubi sit vita et veritas flagrantissime investigantes, similitudine veri inique decipit; quippe esca ejus electa, et fiduciam habet, quod inluat Jordanis in os ejus. Vide ergo et tu, ne fallaris: invenisti mel, comede quod satis est; nam *qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria* (*Prov. xxv*).

Fortasse mihi indignaris, qui ausus sum talia verba scribere, præcipue cum tu in tertium cœlum raptus, et in paradiso evectus, solus post Paulum arcana verba soleas audire, quæ non licet homini loqui (*II Cor. xii*); sed mihi videtur quod lux de cœlo a Deo te circumfulserit, et illuminatione sui te in terram prostraverit, ut tremens ac stupens apertis quoque oculis parum aut nihil videas. Ad manus ergo trabendus es, et a familiaribus tuis custodiendus, quia necessarius tibi est Ananias, qui, jubente Domino, te visitet, et tibi manus correctionis imponat, ut squamis nebulosæ caliginis, quæ clarum tibi lumen hactenus intercludere videbantur, ab oculis tuis cadentibus, visum recipias, et Spiritu sancto implearis, et accepto divinæ Scripturæ cibo ad defendendum conforteris, quod tanquam æmulator monasticarum traditionum non juste, sed temere impugnare

videbaris. Sed vero inveniemus Ananiam, quem tu arbitraris tibi sufficere? Ananias interpretatur *gratia Dei*; illa vero, oro, manus bonæ operationis imponat, illa te jacentem erigat, illa oculos serenæ contemplationis tibi aperiat, illa te ad rationale obsequium in tua professione erudiat, et ab inutili et vana veritatis imaginatione te custodiat. Porro, sicut opinor, imo ut verius credo, non omnium monachorum hæc est sententia, quæ tua; quis enim sapiens, quamvis etiam sit monachus, ambigat, monachos tunc non esse contemplativos, quos etiam nullatenus, aut vix tunc dixerim activos, cum quidam eorum foris fora circumeunt, cum de possessionibus contendunt, et ad sæcularia negotia trans-eunt, cum colonos suos extorta pecunia exasperant, cum alii domi, rupto silentio, fabulas et otiosa contextunt, cum omnem religionem considentes dijudicant: cum aliqui Jesum in minimis suis venientem, sicut solent, ut verum fatear, benigne suscipiunt, et frequentes circa officium Marthæ devote satagunt, cum denique alii scribendo, legendo, cantando, modulationi inserviando quidpiam etiam boni operis et utilitatis monasterii actant; inter quos, nisi fallor, aliqui adeo simplices sunt, ut aliis foris laborantibus, et pro communi necessitate monasterii utiliter et laudabiliter invigilantibus, id contemplativam vitam esse putant, in claustris scilicet complois manibus, et contricatis manicis otiose sedere, victum otiosum habere, vestitum otiosum accipere, secure et otiose dormire, de angulo ad angulum suspensio gradu pro libitu deambulare, ab-cessum et adventum abbatis, et absentiam sive præsentiam prioris astuta inquisitione explorare, ea quæ foris sunt a supervenientibus vaga curiositate investigare, perplexa multiplicitate signorum, lingua tacente manique inquieta officium ejus usurpante, universa confundere, et, ut breviter includam, omnibus super necessitatem otiose abundare, et abundando otiose vivere. Qui si cursum propriæ voluntatis aliquando viderint impediri, continuo indignantur, et vel clanculo murmurant, vel in aperto pertinaciter obstrepunt, sæpe etiam ad latibula simulatam forte patientiam configunt, superbam taciturnitatem sub specie religionis sibi eligunt, jejunia pravæ indignationis potius quam piæ devotionis sine fructu ad tempus sibi imponunt, et dum suæ tentationis miserias et culpas intus excoquant, et foris conflendo ac pœnitendo non aperiunt, calicem propriæ amaritudinis pœnaliter bibunt. Inter quos etiam nonnulli turrim fortitudinis et humilitatis ascendentes, suavitatem et convivium contemplativæ vitæ uberrime et avidissime gustantes, interdum vino compunctionis inebriantur, et interdum, sicut adipe et pinguedine repleti spiritualiter delectantur (*Psal. LIX*). Et quidem meum propositum in hac parte hujus epistolæ, non est canonicorum, sive monachorum ordinem, vitam, habitum discutere, vel jam pridem descriptum describere, vel occasione quæ epistolæ provocatus volui probabiliter osten-

A dere, contemplativam vitam, non solum nec æmpe esse, vel esse posse indifferenter omnium monachorum, quemadmodum ipsi autumant, unde et speciale nomen et titulum contemplationis sibi præcæteris usurpant, verum etiam canonicorum professionem hoc non impedire, quin aliquando trahente gratia ad summam contemplationis arcem devotissime sublevantur, quod etiam, ut melius possit fieri in gerenda proximorum cura plerumque solent mereri. Proin, ut jam patenter videamus et cuilibet, etiam parum sensato, liquido appareat, utrumne ordo canonicus an ordo monasticus, quorum utique, licet utriusque boni sint, diversum est vivendi propositum; utrumne, inquam, iste vel ille in Ecclesia Dei magis sit utilis vel necessarius, constituamus nunc omne genus monachorum prorsus nudum et sine ordinibus ecclesiasticis, sicut antiquitus fuisse constat, et nemo gnarus litterarum dubitat, et subtrahamus interim omne genus clericorum: dic, quæso, frater, quomodo stabit Ecclesia, quæ sine archiepiscopis, episcopis, sine presbyteris, sine diaconibus, sine inferioribus clericorum ordinibus nequidem vocari nec esse potest Ecclesia? Rursus: Tolle interim omne genus monachorum, et in Ecclesia Dei secundum ordinationem Christi, juxta Apostolum habeamus alios quidem prophetas, alios apostolos, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, et alios clericorum ordines: nonne isti sufficiunt ad *consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi* (*Ephes. IV*), quæ est Ecclesia? quæ tamen, etsi absque monachis bene ac ordinate consistere posset, decentius tamen et pulchrius tanquam varietate circumamicta diversis (*Psal. XLIV*) electorum ordinibus exstruitur et decoratur; in qua, sicut bonus et perfectus monachus, plus quam ineptus clericus diligendus est et imitandus; ita bene et regulariter vivens clericus optimo etiam monacho procul dubio semper est præferendus. Ego sane justum et bonum esse putaverim omnes clericos regulariter vivere, nec quemdam eorum monachum fieri; eos vero, qui regulariter vivere nolunt, aut in ordine suo corrigi et emendari, aut bonos monachos passim omnes licite fieri.

D Jam vero de duobus ordinibus duas probabiles personas eligamus, et ut veritas eorum quæ dicta sunt apertissime clareat, eas, et earum studia et officia ac merita in alterutrum comparemus: verbi gratia, Paulus apostolus significatur Regis æterni, dux verbi Dei, vas electionis ad portandum nomen Domini coram regibus et ducibus; disputans semper et suadens de regno Dei; multos Judæorum, plurimos Græcorum, nonnullos etiam Romanorum sive per sermonem, sive per Epistolas ad orthodoxam fidem colligens; non sibi, sed Deo strenue militans; Ecclesiam Christi, quasi a fundamento novo ædificans et plantans; plures ex gentibus legibus Christi tanquam bellator fortis subjiciens; nomen

ac titulum triumphi non sibi, sed Regi sæculorum A
immortali, invisibili, soli Deo ascribens; ter virgiscæsus, semel lapidatus, ter naufragium passus, bonum certamen certando; cursum consummando, fidem servando, coronam justitiæ sibi repositam sciens, et certus cui crediderit, fideliter exspectando (*II Tim. iv*); ad ultimum Romæ gloriosum martyrium consummavit, multos secum in gloriam adducens, et adhuc hodie per admirabiles Epistolas suas in Ecclesia docens, et fructum asserens, et plurimos fideles post se trahens. Paulus monachus simplex, humilis, devotus, solitarius, tacitus, timoratus, aspere jejunans, victu tenuis, veste hispidus, oratione sedulus, vigiliis et laboribus attritus, nihil præter Christum quærens, sibi in Christo sufficiens, de præteritis peccatis lacrymando pœnitens, de futuris pro posse suo studiosissime cavens, in proposito stabilis, sibi soli utilis, in labore perseverans, tandem in pace obdormivit in Domino (*Act. vii*), nec doctrina, nec scripto quemquam, nisi forte aliquem exemplo eremiticæ conversationis suæ invitans. Comparemus ergo hos duos Paulos Christi, uter eorum tibi videtur in Ecclesia Dei sublimior, aut in possidenda præclara hæreditate Domini, finitis laboribus, dignior? nunquid bonum in oculis tuis tibi videtur, quod Paulus noster, omisso apostolatu et neglecto ministerio, quod a Domino acceperat, et in gentibus honorificabat, ad eremum sive ad monasterium descenderet, ubi, tametsi caveret ab otioso verbo, tamen forsitan non vacaret ab otioso silentio? quinimo quam melius et utilius esset, quod Paulus vester, relicta solitudine, si tamen aptus, et ad prædicandum foret electus, ibi ad excolendam Dei vineam, ubi noster Paulus vineam inchoasset, cooperante Christo, propter quem omnia, et per quem omnia, totidem filios Ecclesiæ Dei parturisset, et enutrisset!

Nunc vero pensa laborem utriusque, pensa etiam fructum sive mercedem utriusque, et certe vel Paulum apostolum incomparabiliter præferendum judicabis; aut a communione totius Ecclesiæ iudicio, quod nefas est, solus discrepabis: *Unusquisque enim mercedem accipiet secundum suum laborem (I Cor. iii)*. Quod si forte mihi dicis quod nec ego, nec quisquam eorum, qui nunc sunt canonici ordinis, similis sit nostro primo Apostolo, verum fateor, verum dicis; sed et ego verum me dicere puto quod nec tu, nec quisquam modernorum monachorum, quem ego noverim, similis sit vestro primo monacho; nec tamen hoc vel illud dicendo divinæ gratiæ fontem tunc, et nunc, et semper largissimum alicui fidelium obstruere audeo; quin potius, quoniam tam patens et abundans est omnibus, gaudeo semperque gaudebo.

Verum jam propter quorundam importunitatem, qui sibi solis tantum semper summa, cum non sit summi, vel etiam non soli summi, promittunt, longior facta est epistola quam ego speraverim; sed charitas, quæ me ad scribendum tibi necessario oc-

casione compulit, legendi tibi dabit otium, et legendo prolixitate tollet tædium. Restat ergo ut beatorum monachorum sancta conquiescat humilitas, et quia Deus omnia conclusit sub peccato, ut omnium miseretur, nec tamen est qui interdum *se abscondat a calore ejus (Psal. xviii)*, imperfectum nostrum omnes deploremus, et quia *nescit homo utrum odio vel amore dignus sit (Eccl. ix)*, *sub potenti manu Dei humiliemur (I Petr. v)*, et *dum tempus habemus (Galat. vi)*, *præoccupemus faciem ejus in confessione (Psal. xciv)*, sollicite caventes, ne de ordine sic inordinate contendamus, ut de omni beatorum ordine merito corruamus, et in elationem prolapsi, et in fratrum æmulationem per Satanam circumventi et abducti, frustra Christiani simus: hoc scientes, quod, sicut in illa, quæ in cœlis Ecclesia, diversi sunt ordines beatorum spirituum, ita in hæc quæ adhuc in terris est, diversi sunt ordines fidelium; et sicut inibi non corruerunt, nisi elati et invidi, ita in locum illorum non sunt ascensuri, nisi humiles et charitatem habentes.

Tu igitur, frater in Christo dilectissime, cum tuis pœnitentibus et peccata sua, et totius populi lugentibus, ingredi in petram, abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram, jejuniis, orationibus, vigiliis, lacrymis, et jugi meditatione cor tuum exercendo, et spiritum tuum scopando, Dominum Jesum consolatorem omnium gementium fiducialiter precare, et pedes humanitatis interin supplex amplectere ac tene, donec miseretur tui, qui miseretur omnium, et nihil odit eorum, quæ fecit dissimulans *peccata hominum propter pœnitentiam (Sap. xi)*. Ego autem cum fratribus meis pauperibus Christi, minimus servorum Dei, quaecumque vasculum in templo Domini, ultimus eorum qui serviunt tabernaculo fœderis, pro viribus meis arcam testamenti cum cæteris sacerdotibus Dei portabo, cum ministrantibus fideliter ministrabo, populum Christianum ad terram promissionis properantem, ad expugnandas carnales concupiscentias, et ad debellandas spiritualis nequitiae turmas tubis divinæ Scripturæ humiliter excitabo, donec, victis hostibus, muri Jericho corruant, donec Hethæus et Amorhæus, et Chananeus, Pherezæus, et Evæus, Gergesæus, et Jebusæus divino gladio intereant, donec Madian, et Sisara, et Jabin, et Oreb, et Zeb, et Zebæe, et Salmana divina percussione cadant (*Psal. lxxxii*), donec, superatis Philisthæis et omnibus cæteris adversariis, omnes in cœlestem Jerusalem, quæ sursum est, quam secundum tribus suas ad constitendum nomini Domini (*Psal. cxli*) cum gaudic ascendamus, et in templo pacifici Salomonis *diem solemnem in condensis (Psal. cxvii)*, sive in frequentationibus constituamus; ubi vas electionis, et quæ vasa in honorem, non in contumaciam facta suum officium habebant; ubi cessantibus jam exemplaribus verorum deposito velamine cum pontifice magno semel non exituri Sancta sanctorum

intrabimus : ubi liber singulorum aperietur, ut cognoscamus, sicut et cogniti sumus ; ubi facie ad faciem Regem in decore suo semper videbimus (*I Cor. xiii*), et semper videndo, semper videre desiderabimus : ibi scientia sine errore, ibi memoria sine oblivione. Interim autem quoad peregrinamur a Domino (*II Cor. v*), sive scribimus, sive aliquid dicimus, sive invicem commonemur, aut commonemus, sive aliquid facimus, omnia in nomine Domini faciamus (*I Cor. x*) ; nec in alterutrum

Audiamus, sollicite euentes et orantes ne tentet nos Satanæ, cui resistendum est in fide (*I Petr. v*), non in contentione : nam *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac. iv*). In omnibus ergo, quæ vel mea parvitas, vel tua dictat fraternitas, semper mansura, semper integra, semper inconvulsa, semper intacta, semper rata, semper sana, semper firma superemineat charitas. Amen.

ANSELMI

HAVELBERGENSIS EPISCOPI

DIALOGI.

(Dom D'ACHERY, *Spicil.*, tom. 1, p. 161.)

PROLOGUS.

Ad Eugenium III pontificem maximum (3).

EUGENIO domino, ac semper intuendo et amplectendo, beatissimo sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ papæ, ANSELMUS pauper Christi, Havelbergensis Ecclesiæ insufficientis episcopus, obedientiam absolutam in Domino.

Cum in præsentia beatitudinis vestræ essem mense Martio apud urbem Tusculanam, inter multa quæ sanctitati vestræ mecum conferre placuit, dixistis mihi quod quidam episcopus legationem Constantinopolitani imperatoris et epistolam Græcis apicibus conscriptam perferens, ad sedem apostolicam nuper venerit. Dixistis etiam quod idem episcopus Græcorum litteris plurimum instructus, et decenti sermonum facundia ornatus et confusus, multa de doctrina et ecclesiastico Græcorum ritu proposuit, quæ doctrinæ Romanæ Ecclesiæ minime concordant, et a ritu ejus (4) valde discrepant. Et ipse quidem nonnullis auctoritatibus sanctarum Scripturarum ad suum sensum violenter retortis, universa in quibus Græci a Latinis discordant tanquam recta visus est affirmare ; ea vero, in quibus Latini a Græcis discrepant, tanquam non recta visus est infirmare : illud nimirum quod suum erat, quia suum erat, non quia verum erat, per omnem mo-

dum probando ; hoc autem quod nostrum, quia nostrum et non suum erat, omnino improbandum. Inter quæ maxime, sicut dixistis, de processione Spiritus sancti disputavit, quem Græci quidem a Patre tantum, Latini vero a Patre et Filio procedere credunt et dicunt : et [de] ritu sacrificii in altari, quod Latini quidem in azymo, Græci vero in fermentato celebrant, nec non de quibusdam aliis satis argumentose in quæstionem positis.

Unde, quoniam ego aliquando Magni Lotharii Romanorum imperatoris augusti legatus fui in Constantinopolim, et ibidem aliquam moram faciens, multas super hujusmodi doctrina et ritu collationes et quæstiones, modo in privatis, modo in publicis, tam Latinorum quam Græcorum conventibus habui, placuit sanctitati vestræ et præcipiendo rogare, et rogando præcipere, quatenus ea quæ vel ego ibi dixerim, vel ab illis dicta audierim et exceperim, in unum colligerem, et quasi *Ἀντικείμενον*, id est librum contrapositionum, sub dialogo conscriberem, quatenus universa quæ vel ab eis super his dicuntur, vel quæ eis rationabiliter opponuntur, providentiæ vestræ tanto liberiori judicio examinanda subjacerent, quanto verius ea discretioni

(3) Codex : *Incipit prologus Anselmi Havelbergensis episcopi in Ἀντικείμενον contrapositionum sub dialogo conscriptum, ad venerabilem papam Eugenium III, anno 1145, tempore S, Bernardi.*

(4) Et a ritu ejus. Sic emendavit Baluzius ; antea legebatur, et exitu ejus. In hoc prologo nonnullas voces quæ omnino necessariae erant, intra uncas adjecimus.